

آنچه در نخستین گام‌های احیای شرکت‌های سهامی زراعی در اندیشه داشتیم

نگارش: فلوریا محمدی، معصومه امیدواری و حمید رضا زرنگار

مقدمه

نخستین گردهمایی هم‌اندیشی بررسی راه‌کارهای احیای شرکت‌های سهامی زراعی یکشنبه ۲۵ تیر ماه ۱۳۸۵ تحت عنوان «آسیب‌شناسی شرکت‌های سهامی زراعی» با حضور جمعی از صاحب‌نظران امور شرکت‌های سهامی زراعی، مدیران کل و استانی و کارشناسان ستادی و استانی و نیز معاون ترویج و نظام‌های بهره‌برداری وقت در وزارت جهاد کشاورزی برگزار گردید. این گردهمایی در اولین سال‌های رویکرد بازنگرانه وزارت جهاد کشاورزی در مورد تقویت شرکت‌های سهامی زراعی (پس از طی مدت‌های مدید از رکود و تعطیلی آن‌ها) برگزار گردید. اکنون پس از قریب ده‌سال از آن تاریخ و در دوره گسترش دوباره شرکت‌های مزبور مطالعه این گزارش می‌تواند مفید باشد.

در این گردهمایی که توسط گروه مطالعات و ارزشیابی نظام بهره‌برداری برگزار گردید تجربه پایه‌گذاری و تأسیس، انحلال شماری از شرکت‌های سهامی زراعی، مسایل و معضلات سهامی زراعی‌های موجود، چگونگی رویکرد جدید به شرکت‌های سهامی زراعی و روش‌های پایدارسازی و توسعه شرکت‌های مزبور مورد بحث قرار گرفت. با وجود گذشت بیش از چهار سال از زمان برگزاری نشست مزبور برخی مباحث جالب در آن مطرح گردید که ارائه گزارش هم‌اندیشی را برای مزید اطلاع علاقمندان به موضوع ضروری می‌سازد.

آقای دکتر جهانسوز معاون ترویج و نظام بهره‌برداری در این جلسه بر نقش دفتر نظام‌های بهره‌برداری در حمایت‌های اجرایی، کنترل، نظارت و حسابرسی از موسسات بهره‌برداری کشاورزی و از جمله شرکت‌های سهامی زراعی تأکید کرد. وی اضافه نمود با این حال نتایج مطالعات نشان داده است در بعضی مناطق شرکت‌های سهامی زراعی موجب بهبود وضعیت زندگی مردم شده است در صورتی که در بعضی مناطق از لحاظ فرهنگی و اجتماعی هیچ نیازی به شرکت‌های سهامی زراعی احساس نشده است.

آقای دکتر حسینی نیا مدیر کل دفتر مطالعات و طراحی ترویج و نظام بهره‌برداری نیز به ارائه جمع‌بندی کلی از مطالعات گذشته در حوزه شرکت‌های سهامی زراعی پرداخت و اهم مزایای حاصل از

فعالیت‌های شرکت‌های سهامی زراعی را در اجرای برنامه‌های بخش کشاورزی، مدیریت متمرکز، پیشگیری از مهاجرت، توانمندسازی اعضا، ترویج فرهنگ کار جمعی، افزایش نرخ بازدهی، برخورداری از تسهیلات اعتباری، خدماتی، تحقیقی و تثبیت وضع مالکیت دانست. عمده‌ترین مشکلات شرکت‌های سهامی زراعی را نیز می‌توان در مشکلات برون‌بخشی، مشکلات بخش کشاورزی، مشکلات منطقه‌ای و مشکلات اختصاصی شرکت‌های سهامی زراعی. طبقه‌بندی نمود.

به نظر وی راهکارهایی اقتصادی، اجتماعی، فنی، حقوقی و مدیریتی برای رفع نقاط ضعف شرکت‌های سهامی زراعی وجود دارد، انگیزه‌های تشویقی کافی باید برای زارعان و بهره‌برداران منفرد در نظر گرفته شود تا با تمایل و رغبت بیش‌تری داوطلب عضویت در نظام‌های بهره‌برداری جمعی شوند همچنین ضوابط و مقررات الزام‌آور درباره تشکیل شرکت‌ها در مناطق خاص و یا اصل ضرورت تبعیت ۴۹ درصد بهره‌برداران مخالف از مابقی زارعان باید تعدیل گردد، درباره تعارض قانون و اساسنامه شرکت‌های سهامی زراعی با قانون تجارت، باید بررسی‌های لازم به عمل آید و مبانی ارزیابی حق استفاده مطلق و دائم و سایر عوامل به دقت و به نحو عادلانه‌ای تعیین بدو گردد.

خلاصه سخنان آقای مهندس حقوقی در ارتباط با تجربه تأسیس و انحلال شرکت‌های سهامی زراعی

انحلال شرکت‌های سهامی زراعی دو مرحله قانونی داشت. در وهله اول لازم بود که مجمع عمومی و جمع کشاورزان خواستار انحلال شود؛ در ثانی باید دولت این انحلال را می‌پذیرفت. موافقان و مخالفان انحلال شرکت‌های سهامی زراعی اذعان می‌داشتند که این شرکت‌ها از نظر فنی، توسعه و مدرن کردن کشاورزی نقشی مؤثر داشتند؛ زیرا مدیریت بهره‌برداری به صورت واحد درمی‌آمد. در هر صورت در کنار مزایای زیادی که این شرکت‌ها داشتند مشکلات و عدم رضایت‌هایی نیز وجود داشت، دلایل موجهی که موجب انحلال شد بیش‌تر مسائل ریشه‌ای و اجتماعی شامل موارد ذیل بود:

۱- تغییر ماهیت کشاورز به سهامدار

۲ وجود اقلیت‌های که نمی‌توانستند در شرکت‌های سهامی زراعی به عضویت درآیند و طبق قانون بعضاً املاکشان توسط افراد صاحب نفوذ خریداری می‌شد.

۳ عدم توجه دولت.

عدم ممانعت و عدم حساسیت دولت در مقابل انحلال این شرکت‌ها موجب انحلال آن‌ها شد؛ البته التهابات اوایل انقلاب نیز در این امر مؤثر بود. بی‌اندیشگی دانشگاه‌ها در زمینه شرکت‌های سهامی زراعی نیز وجود داشت. مدیران عامل در شرکت‌های سهامی زراعی با آزمون و خطا کار را فرامی‌گرفتند. مدیران شرکت‌ها دانش این کار را نداشتند و در دوران شروع کار نیز مشکلات فرهنگی، عجله در اجرای تصمیمات و انتقال سریع آن به حیطة عمل موجب شد مشکلاتی در این شرکت‌ها به وجود آید

در چهار محال و بختیاری هفت شرکت سهامی زراعی وجود داشت؛ اما دو شرکت قدرت مالی پیدا کردند، این شرکت‌ها مایل نبودند منحل شوند و رأی به انحلال ندادند. در نهایت به دلیل مسائلی خاص منحل شدند. سه شرکت در قائنات، گلپایگان و تربت جام باقی ماندند و دوباره احیا شدند. در قائنات دولت سهامدار بود و سرمایه دولت در شرکت صرف توسعه آن شده بود؛ به این ترتیب بخشی از سود شرکت غیرقابل تقسیم بود و سرمایه‌گذاری شد. در گلپایگان نیز شش هکتار به زمین‌های هر زارع اضافه شد؛ در نتیجه منابع درآمد افزایش یافت که خود موجب مخالفت با انحلال آن شد. اگر شرکت‌های سهامی زراعی از نظر اقتصادی موفق بودند مشکلات اجتماعی نیز کمتر می‌شد.

در زمان اوج فعالیت‌های شرکت‌های سهامی زراعی دستگاه‌های دولتی راغب بودند کارشان را از شرکت‌ها شروع کنند و مراکز تحقیقاتی نیز اصرار داشتند که نتایج تحقیقات خود را برای اولین بار در شرکت‌های سهامی زراعی ارائه کنند.

شرکت‌های سهامی زراعی از نظر فنی، تکنولوژی، پیاده کردن تکنیک‌های مدرن، اعمال مدیریت متمرکز و انتقال سریع تکنیک‌ها به مزرعه بسیار کار آمد بودند. باید تلاش ما این باشد که:

(۱) قانون را با شرایط روز تغییر دهیم.

(۲) کشاورز را به یک سهامدار تبدیل کنیم.

آقای دکتر از کیا در مطالعات خود اهمیت شرکت‌ها را در مسائل فنی می‌پذیرد و توسعه را نیز قبول می‌کند؛ اما ایشان مسائل اجتماعی را به عنوان یک گره مطرح می‌کند و زمینه‌های توسعه فرهنگی را مهم ارزیابی می‌نماید.

خلاصه سخنان آقای مهندس ملک خانی مدیر عامل شرکت سهامی زراعی خضری در ارتباط با افق‌های پیش روی شرکت

در شرکت سهامی زراعی خضری در قبل از انقلاب تفاوت زیادی بین دیدگاه‌ها وجود داشت، اما امروز در این شرکت هیچ محدودیتی برای تصمیم‌گیری و اجرا وجود ندارد و در مورد مسائل به طور مستقیم تصمیم‌گیری شود. در این مجموعه مسئولیت تمامی فعالیت‌ها و هزینه‌ها بر عهده خود شرکت است. شرکت برای آموزش کارکنان و کشاورزان بودجه‌ای در نظر گرفته است و مرکزی برای آموزش نیز در مجاورت شرکت قرار دارد. شرکت ماهیت و جایگاه خصوصی دارد. محصولات شرکت سهامی زراعی خضری شامل انواع فرآورده‌های لبنی، محصولات دامی، تولید بذر و محصولاتمانند چغندر قند می‌باشد. در شرکت سهامی زراعی خضری ۳۷ درصد سهام از آن دولت و ۶۳ درصد سهام از آن اعضا می‌باشد. برای رفع چالش‌ها و موانع باید قوانین تغییر کند؛ نکات ابهام آن رفع شود؛ قوانین نیز باید با شرایط اجتماعی حاضر تطبیق یابد.

در شرکت سهامی زراعی خضری نیروی تخصصی خاصی برای حل مقوله‌های اجتماعی و کارشناس و مشاوره حقوقی وجود ندارد؛ اما چند کارشناس زراعت، دام، صنایع غذایی در آن به کار اشتغال دارند.

بضاعت شرکت‌ها در گذشته کم بود و دیدگاه خوبی در مورد آن‌ها وجود نداشت. اکنون بخش ترویج نقش بزرگی در تربیت کارشناسان و مدیران شرکت‌های سهامی زراعی دارد. هر قدر دامنه شناخت مسئولان از مشکلات و مسائل شرکت‌ها بیشتر شود امکان استفاده از تسهیلات و امکانات فراهم می‌شود. یک شرکت سهامی زراعی در شروع کار نیازمد راهنمایی‌های کارشناسان حقوقی است و همچنین نیاز به افرادی دارد که با مقوله سهامی زراعی آشنا هستند و در این رابطه کار می‌کنند.

خلاصه سخنان آقای مهندس طباطبایی مدیر کل دفتر نظام‌های بهره‌برداری در ارتباط با وضعیت کنونی شرکت‌های سهامی زراعی

دلایل اصلی انحلال شرکت‌های سهامی زراعی در بدو انقلاب شامل موارد زیر بود:

۱. عدم مشارکت واقعی اعضا در زمان تشکیل

۲. عدم آگاهی اعضا از اهداف شرکت‌ها

۳. رفتار نامناسب اکثر دست‌اندرکاران متولی شرکت‌ها با اعضا

۴. عدم ایجاد فرصت مناسب برای ارزیابی فعالیت‌ها از زمان تشکیل تا انحلال

۵. تفاوت عمیق فرهنگی بین مسئولین شرکت‌ها و اعضا

۶. عدم پذیرش شرایط و برابری آرا بین اعضا توسط افراد بانفوذ

دلایل توجه به شرکت‌های سهامی زراعی شامل موارد زیر است:

۱. ایجاد تنوع در حد فنی اقتصادی براساس قانون جلوگیری از خرد شدن اراضی (در دست تصویب)

۲. ایجاد سهولت برای افرادی که علاوه بر مالکیت آب و زمین مایل به انجام امور دیگری هستند.

باید دانست شرکت‌های سهامی زراعی دارای ویژگی‌هایی چون امکان اعمال مدیریت صحیح مزرعه، ایجاد قطعات فنی و اقتصادی، استفاده بهینه از عوامل تولید، جلوگیری از خرد شدن اراضی و امکان بهره‌مندی مالکان که قادر به کار کشاورزی نیستند می‌باشد. علاوه بر آن مناطق مستعد تشکیل شرکت سهامی زراعی شامل اراضی نوبنیاد و اگذار شده به افراد، اراضی پایاب سدهای جدید، اراضی دوردست که استقرار تمامی مالکان به دلایلی میسر نباشد، اراضی غیراقتصادی که بستر مناسب اشتغال همه مالکان آن میسر نیست، شرکت‌های تعاونی تولید که تعاون را تا حدی تجربه کرده‌اند و اراضی مشاع‌های واگذار شده توسط هیئت‌های هفت نفره و سازمان امور اراضی است. در حال حاضر مراحل تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی شامل این موارد است:

۱. آموزش کشاورزان در زمینه اهداف، روش‌ها و سازماندهی عوامل تولید در شرکت‌های سهامی زراعی
۲. اعلام آمادگی کشاورزان برای تشکیل شرکت و پذیرش قوانین و اساسنامه و آیین‌نامه‌های مربوطه از جمله تبدیل مالکیت آب و زمین به مالکیت سهام
۴. بررسی و تأیید آمادگی اجتماعی کشاورزان، وجود شرایط فنی و اقتصادی و صدور مجوز تأسیس
۵. انتخاب و تعیین گروه ارزیابی جهت تعیین میزان سهام هر فرد در شرکت براساس ارزش آب و زمین و سایر عوامل تولید
۶. تشکیل مجمع عمومی، انتخاب اعضا هیئت مدیره و بازرسین و مدیر عامل
۷. ثبت مشخصات شرکت در دفتر شرکت‌های سهامی زراعی

به طور کلی انجام این اقدامات اجرایی به واسطه وجود شرکت‌های سهامی زراعی امکان پذیر است:

۱. بررسی و محاسبه میزان آب موجود در شرکت
 ۲. اختصاص اراضی قابل کشت متناسب با میزان آب موجود
 ۳. انتخاب افراد متقاضی در انجام فعالیت‌های مزرعه (به صورت تناژکار) و معرفی به مزارع
 ۴. انتخاب سرآبیار یا نماینده گروه در هر منبع آبی جهت ارتباط با شرکت
 ۵. انتخاب نوع کشت محصولات براساس مزیت‌ها و سیاست‌های کلی کشور
 ۶. انجام عملیات کاشت بعد از تهیه نهاده‌های لازم
 ۷. سپردن عملیات داشت به گروه‌ها متناسب با میزان اراضی هر منبع آبی (براساس قرارداد تناژکاری)
 ۸. مساعدت در مراحل داشت با اعضا
 ۹. برداشت محصولات توسط شرکت (با مساعدت اعضا)
 ۱۰. تحویل سهم ناشی از عملیات یدی در مزرعه به زارع (طبق قرارداد)
 ۱۱. کسر هزینه‌های انجام شده از محصول بدست آمده (سهم شرکت) و مشخص شدن درآمد خالص شرکت در هر محصول
 ۱۲. فروش محصول سهم شرکت به مراجع مربوطه
 ۱۳. برگزاری مجمع عمومی سالیانه و تعیین تکلیف سودهای ایجاد شده و تقسیم به نسبت سهام هر فرد
- بنا به نظر مدیر کل دفتر نظام‌های بهره‌برداری شرکت‌های سهامی زراعی در امور چون سرمایه‌گذاری از محل تسهیلات یا اندوخته‌های سود سهام و ذخایر شرکت‌ها، فروش محصولات تولیدی، تعیین تکلیف سود بدست آمده در مجمع عمومی سالیانه (و تقسیم سود به صورت مساوی بین اعضا) فعالیت می‌کنند. انواع درآمد اعضا در شرکت‌های سهامی زراعی شامل سود سهام ناشی از واگذاری آب و زمین به نسبت سهام، سود سهام ناشی از فعالیت‌های غیرزراعی به نسبت نقرات، دریافت

- حق تناژ ناشی از فعالیت یدی در مزارع به نسبت سهمی از تولید، دریافت حق الزحمه در صورت کار در سایر فعالیت‌های شرکت به صورت کارگری و سایر درآمدها از جمله، مغازه‌داری، ماشین‌داری، کمباین داری می باشد. وی همچنین انجام اصلاحات زیر را برای توسعه شرکت‌های سهامی زراعی پیشنهاد نمود:
۱. ایجاد محدودیت در مدت تصدی هیئت مدیره و مدیر عامل در جهت بهره‌مندی بیش‌تر از افراد مختلف و جلوگیری از سوءاستفاده‌های اجتماعی
 ۲. تقسیم سودهای ناشی از فعالیت‌های سهامی زراعی به نسبت سهام جهت جلوگیری از تفکیک سهام اعضا
 ۳. ایجاد اتحادیه اختصاصی شرکت‌های سهامی زراعی جهت تبادل اطلاعات و نظرات و توانمندی‌ها

خلاصه سخنان آقای دکتر ارجمندی مدیر کل سابق دفتر امور تعاونی های تولید و خرد و دهقانی در ارتباط با با موقعیت فعلی و چگونگی پذیرش شرکت‌های سهامی زراعی

اهمیت مبحث نظام بهره‌برداری کشاورزی مجدداً با گذشت یک دهه از پیروزی انقلاب مطرح شد. در واقع تا سال ۱۳۶۸ جز در جلسات پراکنده هیچ بحثی از نظام بهره‌برداری مطرح نمی شد. تصور این بود که بحث نظام بهره‌برداری جنبه سیاسی دارد؛ زیرا بلافاصله موضوع مالکیت و زمینداری به ذهن می آمد. محافل دانشگاهی و تحقیقاتی در این عرصه راه دیگری می رفتند و دستگاه های اجرایی به راه دیگری می رفتند و وظایفی متفاوت انجام می داد. اما تحول جدیدی در شیوه تولید ایجاد نمی شد. مادامی که نظام بهره‌برداری درست عمل نکند بقیه کارها نیز محقق نمی شود. مطالعاتی در گذشته انجام شد؛ اما منابع جامعی در دسترس نبود که دستگاه اجرایی به آن مراجعه و نقاط قوت و ضعف سهامی زراعی را بررسی کنند و بشناسند و از نقاط قوت در جهت از بین بردن نقاط ضعف استفاده نماید.

قوانین و آیین‌نامه‌های مهم بخش کشاورزی در سال ۱۳۴۶ تدوین شد ۴۰ سال از آن قوانین و آیین‌نامه‌ها گذشته است. آن ها در زمان خود شاید از برخی جنبه ها مترقی بودند؛ اما نیازمند به تجدیدنظر اند. رویه غالب این بود که اگر ۵۱ درصد کشاورزان وجود سهامی زراعی را نمی‌خواستند مابقی محکوم به پذیرش رای آنان بودند؛ غافل از آن که حتی ۱۰ درصد آرای مخالف هم می‌تواند این سیستم را به هم بریزد. امروز مردم روستا اطلاعات بیش‌تری دارند و نوع نگرش آن‌ها فرق کرده است. بسیاری از آن‌ها مدعی هستند. سهامی زراعی به نسبت سایر نظام‌های بهره‌برداری موجود مطلوب‌تر است.

اصل کار سهامی زراعی خوب است؛ اما نباید توجه به آن مقطعی باشد و این امر لازم است که به صورت مستمر و پویا ادامه یابد. گزارش های قبلی هم باید تحلیل شود و به صورت مکتوب درآید. اگر بتوان یک نظام بهره‌برداری نوین و مناسب زمان و مکان کشور را طراحی کرد خوب است؛ اما اگر نتیجه بگیریم که نظام بهره‌برداری مناسب دیگری وجود ندارد باید نظام‌های بهره‌برداری موجود را تقویت کرد.

به طور مثال تعاونی های تولید به شکل سنتی خود شاید تا مقطع زمانی خاصی کشت داشته باشند اما باید تغییر کنند. نظام های بهره برداری در عین حال تابع مسائل سیاسی است و به تبع مسائل سیاسی، اجتماعی، اقتصادی حرکت می کنند.

خلاصه سخنان آقای دکتر نجفی در ارتباط با مزایای شرکت های سهامی زراعی و پیش نیازهای رشد و گسترش آنها

شرکت های سهامی زراعی قبل از هر چیز یک سهامی هستند. شرکت های سهامی زراعی از نقطه نظر تفکر در دهه کارآمدی بخش کشاورزی ظهور یافتند.

برتراند راسل می گوید دموکراسی بدترین چیز دنیا است؛ اما بهتر از آن هم پدید نیامده است. شرکت های سهامی زراعی معایب خاص خود را دارند؛ اما در قانون تجارت بهتر از آن هم عنوان نشده است. همه خواص یک سیستم سهامی در قانون تجارت در شرکت سهامی زراعی وجود دارد. و مراحل سخت ثبت آنها از ابعاد مسائل اقتصادی، حقوقی در داخل وزارتخانه حل شده است. پرسش اساسی این است که آیا سهامی زراعی نظام بهره برداری است یا نظام خدمت دهنده به بهره برداری. سهامی زراعی یک مشکل را نیز حل می کند؛ زیرا در نظام های خرد دهقانی و تعاونی تولید مالکان باید در زمین زراعی خود حاضر باشند و کار کنند و اگر نباشند نظام بهره برداری دچار مشکل می شود؛ در صورتی که در نظام سهامی زراعی این گونه نیست، کسانی که زمین دارند می توانند در شهر اقامت داشته باشند و حتی حقوق زمین داران به وارثان آنان انتقال یابد. در چنین مواردی سهامی زراعی نتیجه بخش است. در یک نظام سهامی زراعی سیستم آب و خاک را به نحو مناسب می توان تغییر داد و یکپارچه سازی اراضی عملی می گردد. ساختار مدیریتی امکان دیگری است که در سهامی زراعی وجود دارد. یک شرکت سهامی زراعی می تواند ساختاری کاملاً فنی و تفکر مهندسی به وجود آورد.

شرکت های سهامی زراعی در روستاها با دو دیدگاه عمده مواجه می شوند:

(۱) سفیدی یا دوست داشتن.

(۲) سیاهی یا دشمن دانستن.

ما باید با توجه به موقعیت تحلیل کنیم و با در نظر گرفتن شرایط منطقه و کار و علاقه و نظر زارعان به یک سیستم مناسب دست پیدا کنیم. از این روی نوع برنامه باید تعیین کننده قضیه باشد نه آن که لزوماً بر اساس یک ساختار از قبل تعیین شده عمل کرد.

شاید اشکال عمده زارعان آن است که قبل از هر چیز به درآمد حاصل از کارکرد سهامی زراعی توجه دارند از این روی سهامی زراعی را با یک سیستم معمول خرد و دهقانی مقایسه می کنند؛ در صورتی

که این دو با هم متفاوت است و بین رسیدن، مراقبت، رسیدگی، توجه و سرمایه‌گذاری و نرسیدن و عدم توجه فاصله وجود دارد. در کشور در مورد شرکت‌های سهامی زراعی سه قانون عمده وجود دارد:

۱. قانون تجارت

۲. قانون تعاونی سهامی زراعی

۳. قانون تشکل‌های غیرانتفاعی که برای تشکیل نوع بهره‌برداری ابتدا باید آن را توسط قوانین دیگری رسمیت داد.

با این حال با استفاده از سیستم‌های پشتیبانی که در روستاها وجود دارد می‌توان برای پیشبرد شرکت‌های سهامی زراعی به نتایج خوبی رسید. با این حال به طور ویژه در سهامی زراعی دو مقوله مهم باید مورد توجه قرار گیرد:

۱ منابع تولید

۲. پایش نظام بهره‌برداری

پیشنهاد‌های کلی جلسه

سخنرانان و حاضران جلسه در اظهارات خود پیشنهاد‌های کلی زیر را در جهت احیای شرکت‌های سهامی زراعی ارائه نمودند:

(۱) در مورد مقوله سهامی زراعی سیستم اطلاع‌رسانی مناسب به عمل آید و در مورد ماهیت این شرکت‌ها و تفاوت‌های با دیگر نظام‌های بهره‌برداری نظیر تعاونی تولید، خرد و دهقانی و کشت و صنعت بررسی شود.

(۲) برای فرهنگ‌سازی در سطح وسیع جلسات عمومی و نشست‌های رسانه‌ای در موضوع اهمیت نظام‌های بهره‌برداری و شرکت‌های سهامی زراعی ترتیب داده شود.

(۳) از نگرش متعصبانه (دوستی و دشمنی نسبت به شرکت‌های سهامی زراعی) پرهیز شود، اصلاحات درون سیستمی، دستورالعمل‌ها، قوانین و بخشنامه‌های جدید تنظیم گردد.

(۴) اصلاح نظام بیرونی که مستلزم قانون یا تغییر نگرش مسئولان و مردم باشد لازم است.

(۵) مستندسازی در اسناد و مطالعات شرکت‌های سهامی زراعی.

(۶) برنامه حمایتی و شفاف برای شرکت‌های سهامی زراعی ارائه گردد.

(۷) یک برنامه نظارت و ارزشیابی دائم. ضرورت دارد.

(۸) تشویق دانشگاه‌ها برای همکاری با نظام‌های بهره‌برداری و از جمله شرکت‌های سهامی زراعی.

(۹) برای بازنگری قوانین زمین‌داری یک گروه کارشناسی ایجاد شود.

(۱۰) سهام عدالت را می‌توان متوجه سرمایه‌گذاری در شرکت‌های سهامی زراعی نمود.

۱۱۱) استراتژی وزارت جهاد کشاورزی باید به گونه‌ای باشد که زمان لازم و کافی برای انجام مطالعات اولیه برای تأسیس شرکت‌های سهامی زراعی در نظر گرفته شود.